

Universitätsbibliothek Wuppertal

C. PLINII|| SECVNDI|| HISTORIAE|| MVNDI|| LIBRI XXXVII,||

Plinius Secundus, Gaius

[Lugduni], 1582

Liber XXXV

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1752](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1752)

re, sistere, exalfacere, perrodere. Summa eius dos septica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamentis. Fauces purgat cum melle sumpta. Vocem lymphidam ac canoram facit. Suspiriosis tussientibusque iucundè medetur, cum resina terebinthina in cibo sumpta. Suffita quoque cum cedro, ipso nidore itidem medetur. Et arsenicum ex eadem est materia. Quod optimum, coloris etiam in auro, excellentius: quod verò pallidius aut sandarachæ similius est, deterius existimatur. Est & tertium genus, quo miscetur aureus color sandarachæ. Vtraque hæc squamosa. Illud verò siccum purumque gracili venarum discursu fissile. Vis eadem, quæ supra, sed acrior. Itaque & causticis additur, & psilothris. Tollit & pterygia digitorum, carnesque narium, & condylomata, & quicquid excrefcit. Torretur, vt validius proficit, in noua testa, donec mutet colorem. 19

C. PLINII SECVNDI NATV- RALIS HISTORIÆ

LIBER XXXV.

PROOEMIUM.

ET ALLO RV M, quibus opes constant, annascentium quoque eis natura indicata propemodum est, ita connexis rebus, vt immensa medicinæ sylua, officinarumque tenebræ, & morosa celandi pingendique ac tingendi subtilitas simul dicerentur. Restant terræ ipsius genera lapidumque, vel numerosiore serie, plurimis singula à Græcis præcipuè voluminibus tractata. Nos in iis breuitatem sequemur vtilem instituti modo, nihil necessarium aut naturale omittentes. 20

Honos pictura.

CAPVT I.

PRIMUMQUE dicemus quæ restant de pictura, arte quondam nobili, tunc cum expeteretur à Regibus populisque, & illos nobilitante, quos esset dignata posteris tradere: nunc verò in totum marmoribus pulsa, iam quidem & auro, nec tantum vt parietes toti operiantur, verum & interraso marmore, vermiculatis ad effigies rerum & animalium crustis. Non placent iam abaci, nec spatia montis in cubiculo delitentia: cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudij principatu inuentum: Neronis verò maculas, quæ non essent, in crustis inferendo vnitatem variare, vt ouatus esset Numidicus, vt purpura distingueretur Sinnadicus, qualiter illos nasci optaret delicia. Montium hæc subsidia deficientium: nec cessat luxuria id agere, vt quam plurimum incendiis perdat. 30

Honos imaginum.

CAP. II.

IMAGINUM quidem pictura quam maximè similes in æuum propagabatur figure: quod in totum exoleuit. Ærei ponuntur clypei, argenteæ facies surdo figurarum discrimine, statuarum capita permutantur, vulgatis iam pridem salibus etiam carminum. Adeo materiam malunt cōspici omnes, quam se nosci. Et inter hæc pinacothecas veteribus tabulis consuunt, alienasque effigies colunt, ipsi honorem non nisi pretio ducentes, vt frangat hæres, furis detrahat laqueus. Itaque nullius effigie viuentis, imagines pecuniæ, non suas, relinquunt: iidem palæstras athletarum imaginibus & ceromata sua exornant, & vultus Epicuri per cubicula gestant, ac circumferunt secum. Natali eius vicesima Luna sacrificant, feriasque omni mense custodiunt, quas icadas vocant, hi maximè, qui se ne viuentis quidem nosci volunt. Ita est profecto, artes desidia perdidit: & quoniã animorum imagines non sunt, negliguntur etiam corporum. Aliter apud maiores in atriis hæ erant que spectarentur, nō signa externorum artificum, nec æra, aut marmora. Expressi cera vultus 40
lingu-

singulis disponebantur armariis, vt essent imagines, quæ comitarétur gentilitia funera, sempérque defuncto aliquo, totus aderat familiæ eius, qui vnquã fuerat, populus. Stemmata verò lineis discurrebant ad imagines pictas. Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magistratu gestarum. Aliæ foris & circa limina animorum ingentiũ imagines erant, affixis hostium spoliis, quæ nec emptori refringere liceret: triũphabantque etiam dominis mutatis ipsæ domus: & erat hæc stimulatio ingens, exprobrantibus tectis, quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum. Extat Messalæ Oratoris indignatio, qua prohibuit inferi genti suæ Leuinorum alienam imaginem. Similis causa Messalæ seni expressit volumina illa, quæ de familiis condidit, cum Scipionis Africani transisset atrium, vidissetq; adoptione testamentaria Salutionis (hoc enim ei fuerat cognomen) Africanorum dedecore notam irrepentem Scipionũ nomini. Sed pace Messalarum dixisse liceat, etiam mentiri clarorum imagines, erat aliquis virtutũ amor: multoque honestius, quàm mereri, ne quis suas expeteret. Non est prætereũdum & nouitiũ inuentum. Siquidem nõ solũ ex auro argentove, aut certè ex ære in bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animæ in iisdem locis ibi loquũtur: quinimo etiam quæ nõ sunt, finguntur, pariũtque desideria non traditi vultus, sicut in Homero euenit. Quo maius (vt equidẽ arbitror) nullum est felicitatis specimen, quàm semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis. A sinij Pollionis hoc Romæ inuentum, qui primus bibliothecã dicando, ingenia hominum rem publicam fecit. An priores cœperint Alexãdriæ & Pergami reges, qui bibliothecas magno certamine instituere, non facilè dixerim. Imaginum amorem flagrasse quondam, testes sunt, & Atticus ille Ciceronis edito de his volumine, & M. Varro benignissimo inuento insertis voluminum suorum fœcunditati, nõ nominibus tantũ septingentorum illustrium, sed & aliquo modo imaginibus, nõ passus intercidere figuras, aut vetustatem æui contra homines valere, inuentione muneris etiam Diis inuidiosus, quando immortalitatem non solũ dedit, verumetiam in omnes terras misit, vt præsentem esse vbique & claudi possent.

Quando primum clypei imaginum publicè, quando in domibus positi, & de pictura initiis, & monochromato, & primis pictoribus, & antiquitate picturarum in Italia.

CAP. III.

30 **E**T hoc quidem alienis ille præstitit. Suorum verò clypeos in sacro vel publico priuatim dicare primus instituit (vt reperio) Ap. Claudius, qui Consul cum Seruilio fuit anno vrbs c c l i x. Posuit enim in Bellonæ æde maiores suos, placuitque in excelso spectari, & titulos honorum legi. Decora res, vtique si liberorum turba paruulis imaginibus ceu nidum aliquem sobolis pariter ostendat: quales clypeos nemo non gaudens fauensque aspicit. Post eum M. Æmilius, collega in Consulatu Q. Luctatij, non in basilica modo Æmilia, verum & domi suæ posuit, id quoque Martio exemplo. Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines: vnde & nomen habuere clypeorum, non, vt peruersa Grammaticorum subtilitas voluit, à cluendo. Origo plena virtutis, faciem reddi in scuto cuiusque, qui fuerit vsus illo. Pœni ex auro factitauerunt & clypeos, & imagines, secumque in castris tulere. Certè captis eis talem Asdrubalis inuenit Q. Marcius, Scipionum in Hispania vltor: isque clypeus supra fores Capitolinæ ædis vsque ad incendium primum fuit. Maiorum quidem nostrorum tanta securitas in ea re annotatur, vt L. Manlio, Q. Fulvio coss. anno vrbs quingentesimo septuagesimo quinto M. Aufidius tutelæ capitolij redemptor, docuerit patres argenteos esse clypeos, qui pro æreis per aliquot iam lustra assignabantur. De picturæ initiis incerta, nec instituti operis quæstio est. Ægyptij sex millibus annorum apud ipsos inuentam, prius quàm in Græciam transfret, affirmant, vana prædicatione, vt palàm est. Græci autem alij Sicyone, alij apud corinthios repertam, omnes vmbra hominis lineis circumducta. Itaque talem primam fuisse: secundam singulis coloribus, & monochromaton dictam, 40 postquam operosior inuenta erat: duratque talis etiam nunc. Inuentam linearem dicunt à Philocle Ægyptio, vel cleanthe corinthio. Primi exercuere Ardices corinthius & 50

Telephanes Sicyonius, sine vlllo etiamnum colore, iam tamen spargentes lineas intus. Ideo & quos pingerent, adscribere institutum. Primus inuenit eas colorare, testa (vt ferunt) trita, Cleophantus Corinthius. Hunc, aut eodem nomine alium fuisse, quem tradit Cornelius Nepos secutum in Italiam Demaratum, Tarquinij Prisci Romani regis patrem, fugientem à Corintho iniurias Cypseli tyranni, mox docebimus. Iam enim absoluta erat pictura etiam in Italia. Extant certè hodièque antiquiores vrbe picturæ Ardeæ in ædibus sacris, quibus equidem nullas æquè demiror tam longo æuo durantes in orbitate tecti, veluti recentes. Similiter Lanuuij, vbi Atalanta & Helena cominus pictæ sunt nudæ ab eodem artifice, vtraque excellentissima forma, sed altera, vt virgo, ne ruinis quidem templi concussæ. Pontius legatus Caij principis eas tollere conatus est, libidine accensus, si tectorij natura permisisset. Durant & Cære, antiquiores & ipsæ. Fatebiturque, quisquis eas diligenter æstimauerit, nullam artium celerius consummatam, cum Iliacis temporibus non fuisse eam appareat.

De pictoribus Romanis, & quando primùm dignitas picturæ, & qui victorias suas pictura proposuerunt, & quando externis picturis dignitas Romæ.

CAP. IIII.

A Pud Romanos quoque honos maturè huic arti contigit. Siquidem cognomina ex ea Pictorum traxerunt Fabij clarissimæ gentis, princepsque eius cognominis ipse ædem Salutis pinxit anno vrbis conditæ ccccl. quæ pictura durauit ad nostram memoriam, æde Claudij principatu exusta. Proximè celebrata est in foro boario æde Her- 20 culis Pacuij Poëtæ pictura. Ennij sorore genitus hic fuit: clariorémque eam artem Romæ fecit gloria scenæ. Postea non est spectata honestis manibus, nisi fortè quis Turpilium equitem Romanum è Venetia nostræ ætatis velit referre, hodièque pulchris eius operibus Veronæ extantibus. Læua is manu pinxit, quod de nullo antè memoratur. Paruis gloriabatur tabellis, extinctus nuper in longa senectâ, Aterius Labeo Prætorius, etiam Proconsulatu prouinciæ Narbonensis functus. Sed ea res in risu & iam cõtumelia erat. Fuit & principum virorum non omittendum de pictura celebre consilium. Q. Pedius, nepos Q. Pedij Consularis triumphalisque, à Cæsare Dictatore coheredis Augusto dati, cum natura mutus esset, eum Messala Orator, ex cuius familia pueri auia erat, picturam docendum censuit, idque etiam Diuus Augustus comprobauit. Puer magni 30 profectus in ea arte obiit. Dignatio autem præcipua Romæ increuit (vt existimo) à M. Valerio Maximo Messala, qui princeps tabulam picturæ prælij, quo Carthaginenses & Hieronem in Sicilia deuicerat, proposuit in latere Curiæ Hostiliæ, anno ab vrbe condita quadringentesimo nonagesimo. Fecit hoc quidem & L. Scipio, tabulamque victoriæ suæ Asiaticæ in Capitolio posuit. Idque ægrè tulisse fratrem Africanum tradunt, iratum haud immeritò, quoniam filius eius in illo prælio captus fuerat. Non dissimilem offensionem & Æmiliani subiit L. Hostilius Mancinus, qui primus Carthaginem irruperat, situm eius expugnationesque depictas proponendo in foro, & ipse assistens populo spectanti singula enarrando: qua comitate proximis comitiis Consulatum adeptus est. Habuit & scena ludis Claudij Pulchri magnam admirationem picturæ, cum 40 ad tegularum similitudinem corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autem externis auctoritatem Romæ publicè fecit primus omnium L. Mummius, cui cognomen Achaici victoria dedit. Nanque cum in præda vendenda rex Attalus v. j. M. sestertiùm emisset Aristidis tabulam, Liberum patrem continentem, pretium miratus, suspicatusque aliquid in ea virtutis, quod ipse nesciret, reuocauit tabulam Attalo multum querente, & in Cereris delubro posuit: quam primam arbitror picturam externam Romæ publicatam. Deinde video & in foro positas vulgò. Hinc enim ille Craffi oratoris lepos agentis sub veteribus, cum testis compellatus instaret: Dic ergo Crasse, qualem me reris? Talem, inquit, ostédens in tabula pictum inficetissimè Gallum exerentem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cum baculo, de qua Teutonorum legatus, interrogatus, quanti eum existimaret, respondit, sibi donari nolle talem viuum verumque. Sed præcipuam 50 auctori-

autoritatem fecit publicè tabulis Cæsar Dictator, Aiace & Medea ante Veneris Genitricis ædem dicatis. Post eū M. Agrippa vir rusticitati propior, quàm deliciis. Extat certè eius oratio magna, & maximo ciuium digna de tabulis omnibus signisq; publicâdis: quod fieri fatius fuisset, quàm in villarum exilia pelli. Verùm eadem illa toruitas tabulas duas Aiace & Veneris mercata est à Cyzicenis H-s. xij. M. In thermarū quoque calidissima parte marmoribus incluserat paruas tabellas, paulò antè cum reficerentur, sublata. Super omnes Diuus Augustus in foro suo celeberrima in parte posuit tabulas duas, quæ belli pictam faciem habent & triumphum. Idem Castores ac Victoriâ posuit, & quas dicemus sub artificum mentione in tēplo Cæsaris patris. Idem in curia quoque, quam in Comitio consecrabat, duas tabulas impressit parieti: Nemeam sedētem supra leonem, palmigeram ipsam, adstante cum baculo sene, cuius supra caput tabula bigæ dependet. Nicias scripsit se inussisse: tali enim vsus est verbo. Alterius tabulæ admiratio est, puberem filium seni patri similem esse, salua ætatis differentia, superuolante aquila draconem complexa. Philochares hoc suum opus esse testatus est. Immensa, vel vnam si quis tantum hanc tabulam æstimet, potentia artis, cum propter Philocharem ignobilissimos alioquin Glaucionem filiumque eius Aristippum, Senatus populūque Romanus tot seculis spectet. Posuit & Tiberius Cæsar minimè comis Imperator, in templo ipsius Augusti, quas mox indicabimus.

Ratio pingendi, de pigmentis.

CAP. V.

20 **H**Actenus dictum sit de dignitate artis morientis. Quibus coloribus singulis primi pinxissent, diximus, cum de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromate genera picturæ vocauerint, qui deinde, & quæ & quibus tēporibus inuenerint, dicemus in mentione artificum, quoniam indicare naturas colorum, causa instituti operis prior est. Tandem se ars ipsa distinxit, & inuenit lumen atque vmbra, differentia colorū alterna vice sese excitāte. Deinde adiectus est splendor, alius hic quàm lumen: quem quia inter hoc & vmbra esset, appellauerunt tonon: commissuras verò colorum & transitus, armogen.

De coloribus natiuis & factitiis.

CAP. VI.

30 **S**Vnt autem colores austeri aut floridi. Vtrunque natura, aut mistura euenit. Floridi sunt, quos dominus pingenti præstat, minium, Armeniū, cinnabaris, chrysocolla, Indicum, purpurissum. Cæteri austeri. Ex omnibus alij nascuntur, alij fiunt. Nascuntur sinopis, rubrica, parætonium, melinum, Eretria, auripigmentum. Cæteri finguntur, primumque quos in metallis diximus. Præterea è vilioribus ochra, cerussa vsta, sandarach, sandyx, Scyricum, atramentum. Sinopis inuenta est primum in Ponto: inde nomen à Sinope vrbe. Nascitur & in Ægypto, Balearibus, Africa: sed optima in Lemno & in Cappadocia, effossa è speluncis. Quæ saxi adhæsit, excellit. Glebis suis colos, extrâ maculosus. Hacque vsi sunt veteres ad splendorem. Species sinopidis tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Pretium optimæ in libras xij. denarij. Vfus ad penicillum, aut si lignum colorare libeat. Eius, quæ ex Africa venit, octoni asses: cicerculum appellant. Quæ magis cæteris rubet, vtilior abacis. Idem pretium eius quæ presfior vocatur, & est maximè fusca. Vfus eius ad bases abacorum. In medicina verò blandus, emplastrisq; & malagmatis siue sicca compositione eius, siue liquida facilis, contra hulcera in humore sita, veluti oris, sedis. Alum sistit infusa: fœminarum profluua, pota denarij pondere. Eadem adusta siccatur scabritias oculorum, è vino maximè. Rubricæ genus in ea voluere intelligi quidam secundæ autoritatis. Palmam enim Lemniæ dabant, minio proximam. Hæc est multum antiquis celebrata, cum insula, in qua nascitur, Nec nisi signata venundabatur: vnde & sphragidem appellauere. Hac miniū sublinunt adulterantque. In medicina præclara res habetur. Epiphoras enim oculorum mitigat & dolores circunlita. Ægilopas manare prohibet. Sanguinem reiciētib; ex aceto datur bibenda. Bibitur & contra lienum renūque vitia, & purgationes fœminarum. Item & contra venena, & serpentium ictus terrestrium marinorūque, omnibus

ideo antidotis familiaris. Ex reliquis rubricæ generibus, fabris vtilissima Ægyptia & Africana, quoniam maximè sorbentur. Picturis autem aptè nascitur & in ferrariis metallis. Ex ea fit ochra, exusta rubrica in ollis nouis luto circumlitis. Quò magis arsit in caminis, hoc melior. Omnis autem rubrica siccat, ideòque & emplastris conuenit, igni etiam sacro. Sinopidis Ponticæ selibra, silis lucidi libris x. & melini Græciensis duabus mistis tritisque vnà per dies xij. leucophorum fit, hoc est, glutinum auri, cum inducitur ligno. Parætonion nomen loci habet ex Ægypto: spumam maris esse dicunt solidatam cum limo: & ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo. Fit & in Creta insula atque Cyrenis. Adulteratur Romæ creta Cimolia decocta conspissatæque. Pretium optimo in pond^a sex x. E candidis coloribus pinguißimum, & tectoriis tenacissimum propter læuorem. Melinum candidum & ipsum est, optimum in Melo insula. In Samo quoque nascitur: sed eo non vtuntur pictores propter nimiam pinguitudinem. Accubantes effodiunt ibi inter saxa venas scrutantes. In medicina eüdem vsum habet, quem Eretria creta. Prætereà linguam tactu siccat. Pilos detrahit & mitigat. Pretium in libras sestertij singuli. Est & colos tertius è candidis cerussæ, cuius rationem in plumbi metallis diximus. Fuit & terra per se in Theodoti fundo inuenta Smyrnæ, qua veteres ad nauium picturas vtentur. Nunc omnis ex plumbo & aceto fit, vt diximus. Vsta casu reperta incendio Piræei, cerussa in orcis cremata. Hac primus vsum est Nicias supra dictus. Optima nunc Asiatica habetur, quæ & purpurea appellatur. Pretium eius in libras^b æris quinque. Fit & Romæ cremato file marmoroso & restincto aceto. Sine vsta non fiunt vmbre. Eretria²⁰ terræ suæ habet nomen. Hac Nicomachus & Parasius vsi. Refrigerat emollitque. Explet vulnera, si coquatur, ad siccanda præcipuè vtilis, & capitis doloribus, & ad depræhendenda pura. Subesse enim ea intelligitur, si ex aqua illita non arescat. Sandaracham & ochram Iuba tradit in insula Rubri maris Topazo nasci: sed inde non peruehuntur ad nos. Sandaracha quomodo fieret, diximus. Fit & adulterina ex cerussa in fornace cocta. Colos esse debet flammeus. Pretium in libras asses quini. Hæc si torreatur, æqua parte rubrica admista sandycem facit. Quanquam animaduerto Virgilium existimasse herbam id esse, illo versu:

Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.

Pretium in libras dimidium eius, quod sandarachæ. Nec sunt alij colores maioris pond³⁰ ris. Inter factitios est & Scyricum, quo minium sublini diximus. Fit autè sinopide & sandyce mistis. Atramentum quoque inter factitios erit, quâquam est & terra geminæ originis. Aut enim falsuginis modo emanat, aut terra ipsa sulphurei coloris ad hoc probatur. Inuenti sunt pictores, qui è sepulcris carbones infectos effoderent. Sed importuna hæc omnia ac nouitia. Fit enim & fuligine pluribus modis, resina vel pice exustis. Propter quod officinas etiam ædificauere, fumum eum non emittentes. Laudatissimum eodem modo fit è tedis. Adulteratur fornacum balnearumque fuligine, quo ad volumina scribenda vtuntur. Sunt qui & vini facem siccatam excoquant: affirmantque, si ex bono vino fax fuerit, Indici speciem id atramentum præbere. Polygnotus & Mycon celeberrimi pictores Athenis, è vinaceis fecere, tryginon appellant. Apelles commētus est⁴⁰ ex ebore combusto facere, quod elephantinum vocat. Apportatur & Indicum ex India, inexplorata adhuc inuentionis mihi. Fit etiam apud infectores ex flore nigro, qui adhærescit æreis cortinis. Fit & è tedis ligno cõbusto, tritisque in mortario carbonibus. Mira in hoc sepiarum natura: sed ex his non fit. Omne autem atramentum Sole perficitur, librarium gummi, tectorium glutino admisto. Quod autem aceto liquefactum est, agrè eluitur. E liquidis coloribus, quos à dominis dari diximus propter magnitudinem pretij, ante omnes est purpurissimum è creta argentaria: cum purpuris pariter tingitur, bibitque eum colorè celerius lanis. Præcipuum est primum, feruente aheni rudibus medicamentis inebriatum. Proximum egesto eo addita creta in ius idè. Et quoties id factum est, leuatur bonitas pro numero dilutiore sanie. Quare Puteolanum potiùs laudatur, quàm Ty⁵⁰ rium aut Gætulicum, vel Laconicum, vnde pretiosissimæ purpuræ. Causa est, quod hyf- gino

^a Bud. xvj. talentis. *Vi- de ipsum lib. 3. de Asse.*

^b vetust. codic. xvj. denarij.

gino maximè inficitur, rubiámque cogitur forbere. Vilissimum à Canusio. Pretium huic à singulis denariis in libras ad triginta. Pingentes sandyce sublita mox ouo inducentes purpurissum, fulgorem minij faciunt. Si purpuram facere malunt, cæruleum sublinunt, mox purpurissum ex ouo inducunt. Ab hoc maxima autoritas Indico. Ex India venit, harundinum spumæ adhærescente limo, cum teritur, nigrum: at in diluendo misturam purpuræ cæruleique mirabilem reddit. Alterum genus eius est in purpurariis officinis innatans cortinis: & est purpuræ spuma. Qui adulterant, vero Indico stercora columbina, aut cretam Selinusiam, vel annulariam vltro inficiunt. Probatur carbone. Reddit enim, quod syncerum est, flammam excellētis purpuræ: & dum fumat, odorem maris olet. Ob id quidam è scopulis id colligi putant. Pretium Indico denarij viginti in libras. In medicina Indicum rigores & impetus sedat, ficcátque hulcera. Armenia mittit, quod eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chryfocollæ modo infectus. Optimúmque est, quod maximè viret, communicato colore cum cæruleo. Solebant libræ eius trecenis nummis taxari. Inuenta per Hispanias harena est, similem curam recipiens. Itaque ad denarios senos vilitas rediit. Distat à cæruleo candore modico, qui teneriorè hunc efficit colorem. Vsum in medicina ad pilos tantùm alendos habet, maximeq; in palpebris. Sunt etiam nū nouitij duo colores è vilissimis, viride quod Appianum vocatur, & quod chryfocollá luteam mentitur, ceu parum multa sint mendacia eius. Fit & ex creta viridi æstimatum festertiis in libras. Anulare quod vocant, candidum est, quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipsum ex creta admistis vitreis gemmis, ex vulgi anulis, vnde & anulare dictum.

Qui colores non inducantur, & quibus coloribus antiqui pinxerunt, & quando primum gladiatorum pugnae propositæ sunt.

CAP. VII.

EX omnibus coloribus cretulam amare, vdoque illini recusant, purpurissum, Indicum cæruleum, melinum, auripigmentum, Appianum, cerussa. Cerae tinguntur iisdem his coloribus ad eas picturas, quæ inuruntur, alieno parietibus genere, sed classibus familiari, iam verò & onerariis nauibus: quoniã & pericula expingimus, ne quis miretur & rogos pingi. Iuuatque pugnatos ad mortem, aut certè cædem, speciose vehi. Qua cõtemplatione tot colorú tanta varietate subit antiquitatem mirari. Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere, ex albis melino, ex filaceis Attico, ex rubris sinopide Pontica, ex nigris atramento, Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, cum tabulæ eorum singulæ oppidorum vñirent opibus. Nunc & purpuris in parietes migratibus, & India cõferente fluminum suorú limum, & draconum & elephantorum saniem, nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tunc fuere, cum minor copia. Ita est, quoniam, vt supra diximus, rerum non animi pretiis excubatur. Et nostræ ætatis insaniam ex pictura nõ omittam. Nero princeps iusserat colosseum se pingi cxx. pedum in linteo, incognitum ad hoc tempus. Ea pictura cum peracta esset in Lamianis hortis, accensa fulmine cum optima hortorum parte conflagrauit. Libertus eius cum daret Antij munus gladiatorium, publicas porticus inuestiuit pictura, vt constat, gladiatorum ministrorúmque omnium veris imaginibus redditis. Hic multis iam seculis summus animus in pictura. Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi cœpta à C. Terentio Lucano. Is auo suo, à quo adoptatus fuerat, triginta paria in foro per triduum dedit, tabulamque pictam in nemore Dianæ posuit.

De ætate picturæ, operum & artificum indicatura, nobilitates, cccv.

CAP. VIII.

Nunc celebres in ea arte quàm maxima breuitate percurram: neque enim instituti operis est talis executio. Itaque quosdam vel in transcurso, & in aliorum mentione obiter nominasse satis erit, exceptis operum claritatibus, quæ & ipsa conueniet attingi, siue extant, siue intercidere. Non constat sibi in hac parte Græcorú diligentia, tam multas post Olympiadas celebrando pictores, quàm statuarios autores: primúmque Olympiade nonagesima, cum & Phidiam ipsum initio pictorem fuisse tradatur, clypeúmque

³ Pandenium Athenis ab eo pictum: præterea in confesso sit, octogesima tertia fuisse ⁴ Panæum fratrem eius, qui clypeum intus pinxit, & in Ægyde Mineræ, quam fecerat Colotes Phidiæ discipulus, & in faciendo Ioue Olympio adiutor. Quid? quod in confesso perinde est, Bularchi pictoris tabulam, in qua erat Magnetum prælium, à Candaule rege Lydiæ Heraclidarum nouissimo, qui & Myrsilus vocitatus est, repensam auro. Tanta iam dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli acciderit necesse est: duo enim de vicesima Olympiade interit Candales: aut (vt quidam tradunt) eodem anno, quo Romulus, nisi fallor, manifesta iam tum claritate artis atque absolute. Quod si recipi necesse est, simul apparet multò vetustiora principia esse, eosque qui monochromata pinxerint, (quorum ætas nō traditur) aliquanto antè fuisse, Hygiænotem, Diniam, Charmam, & qui primus in pictura marem fœminamque discreuerit, Eumarum Atheniensem figuras omnes imitari ausum, quique inuenta eius excoluerit, Cimonem Cleonæum: Hic catagrapha inuenit, hoc est, obliquas imagines, & variè formare vultus, respicientes suspicientesve & despicientes. Articulis etiam membra distinxit. Venas protulit, præterque in veste & rugas & sinus inuenit. Panæus quidem frater Phidiæ, etiam prælium Atheniensium aduersus Persas apud Marathona factum pinxit. Adeo iam colorum vsus percrebuerat, adeoque ars perfecta erat, vt in eo prælio iconicos duces pinxisse tradatur, Atheniensium Milciadem, Callimachum, Cynegyrum: Barbarorum Datim, Artaphernem.

Primum picturæ certamen, & qui primi penicillo pinxerunt.

C A P. I X.

20
Quinimo certamen picturæ etiam florente eo institutum est Corinthi ac Delphis: primusque omnium certauit cum Timogora Chalcidense, superatus ab eo Pythiis, quod & ipsius Timagoræ carmine vetusto apparet, chronicorum errore non dubio: Alij quoque post hos clari fuere ante nonagesimam Olympiadem, sicut Polygnotus Thasius, qui primus mulieres lucida veste pinxit, capita earum mitris versicoloribus operuit, plurimumque picturæ primus contulit. Siquidem instituit os adaperire, dentes ostendere, vultum ab antiquo rigore variare. Huius est tabula in porticu Pompeij, quæ ante curiam eius fuerat: in qua dubitatur, ascendentem cum clypeo pinxerit, an descendentem. Hic Delphis ædem pinxit: hic & Athenis porticum, quæ Pœceli vocatur, gratuito, cum partem eius Mycon mercede pingeret: vnde maior huic autoritas. Siquidem Amphityones, quod est publicum Græciæ concilium, hospitia ei gratuita decreuere. Fuit & alius Mycon, qui minoris cognominis distinguitur: cuius filia Timarete & ipsa pinxit. Nonagesima autem Olympiade fuere Aglaophon, Cephissodorus, Phrylus, Euenor pater Parasij & præceptor maximi pictoris, de quo suis annis dicemus: omnes iam illustres, non tamen, in quibus hæere expositio debeat, festinans ad lumina artis, in quibus primus refulsit Apollodorus Atheniësis nonagesimatertia Olympiade. Hic primus species exprimere instituit, primusque gloriam penicillo iure contulit. Eius est sacerdos adorans, & Ajax fulmine incensus, qui Pergami spectatur hodie: neque ante eum tabula vllius ostenditur, quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeuxis Heracleotes intravit, Olympiadis nonagesimæ quintæ anno quarto, audentemque iam aliquid penicil- 40 lum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit, à quibusdam falso in octogesima nona Olympiade positus, cum fuisse necesse est Demophilum Himeræum, & Neseam Thasium, quoniam vtrius eorum discipulus fuerit, ambigitur. In eum Apollodorus supra dictus versus fecit, artem ipsis ablatam Zeuxin ferre secum. Opes quoque tantas acquisiuit, vt in ostentatione earum, Olympiæ aureis literis in palliorum tesseris intextum nomen suum ostentaret. Postea donare opera sua instituit, quod ea nullo satis digno pretio permutari posse diceret, sicuti Alcmenam Agrigëtinis, Pana Archelao. Fecit & Penelopen, in qua pinxisse mores videtur: & athletam. Adeoque sibi in illo placuit, vt versum subscriberet, celebrem ex eo, inuisurum aliquem facilius, quam imitaturum. Magnificus est Iupiter eius in throno, adstantibus Diis: & Hercules infans dracones stran- 50 gulans, Alcmena matrem coram pauente & Amphitryone. Deprehenditur tamen Zeuxis

gran-

grandior in capitibus articulisque: alioquin tantus diligentia, ut Agrigentinis facturus tabulam, quam in templo Iunonis Laciniae publice dicarent, inspexerit virgines eorum nudas, & quinque elegerit, ut quod in quaque laudatissimum esset, pictura redderet. Pinxit & monochromata ex albo. Aequales eius & æmuli fuere Timantes, Androcydes, Eupompus, Parafius.

De avibus per picturam deceptis: & quid difficillimum in pictura.

C A P. X.

10 **D**escendisse hic in certamen cum Zeuxide tradatur. Et cum ille detulisset vuas pictas tanto successu, ut in scenam aves aduolarent, ipse detulisse linteum pictum, ita veritate representata, ut Zeuxis alitum iudicio tumens, flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam, atque intellecto errore concederet palmam ingenuo pudore, quoniam ipse volucres fefellisset, Parafius autem se artificem. Fertur & postea Zeuxis pinxisse puerum vuas ferentem, ad quas cum aduolassent aves, eadem ingenuitate processit iratus operi, & dixit: vuas melius pinxi, quam puerum. nam si & hoc consummassem, aves timere debuerant. Fecit & figlina opera, quae sola in Ambracia relicta sunt, cum inde Musas Fulvius Nobilior Romam transferret. Zeuxidis manu Romae Helena est in Philippi porticibus: & in Concordiae delubro Marsyas religatus. Parafius Ephesi natus, & ipse multa constituit. Primus symmetriam picturae dedit, primus argutias vultus, elegantiam capilli, venustatem oris, cō-

20 fessione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Haec est in pictura summa subtilitas. Corpora enim pingere & media rerum, est quidem magni operis, sed in quo multi gloriam tulerint. Extrema corporum facere, & desinentis picturae modum includere, rarum in successu artis inuenitur. Ambire enim debet se extremitas ipsa, & sic desinere, ut promittat alia post se, ostendatque etiam quae occultat. Hanc ei gloriam concessere Antigonus & Xenocrates, qui de pictura scripsere, praedicantes quoque, non solum confitentes. Alia multa graphidis vestigia extant in tabulis ac membranis eius, ex quibus proficere dicuntur artifices. Minor tamen videtur sibi comparatus in mediis corporibus exprimendis. Pinxit ^a & ^a T. demitri Demon Atheniensium, argumento quoque ingenioso. Volebat namque variū, iracundum, iniustum, inconstantem: eundem exorabilem, clementem, misericordem, excelsum, gloriosum, humile, ferocem, fugacemque, & omnia pariter ostendere. Idem pinxit & Thesea, qui Romae in Capitolio fuit: & Nauarchum thoracatum. Et in vna tabula, quae est Rhodi, Meleagrum, Herculem, Persea. Haec ibi ter fulmine ambusta, neque oblitterata, hoc ipso miraculum augeat. Pinxit & Archigallum: quam picturam amavit Tiberius princeps: atque ut auctor est Decius Eucleo, lxx. sextertis aestimata, cubiculo suo inclusit. Pinxit & Cressam nutricem, infantemque in manibus eius: & Philiscum & Liberum patrem adstante Virtute: & pueros duos, in quibus spectatur securitas & aetatis simplicitas: item sacerdotem, adstante puero cum acerra & corona. Sunt & duae picturae eius nobilissimae, ^b Hoplitides: alter in certamine ita decurrens, ut sudare videatur: alter arma deponens, ut anhelare sentiat. Laudantur & Aeneas Castorque ac Pollux in eadem tabula: item Telephus, Achilles, Agamemnon,

30 Vlixes. Fecundus artifex, sed quo nemo insolentius & arrogantius sit usus gloria artis. Nanque & cognomina usurpavit, Abrodiatum se appellando, aliisque verbis principem artis, & eam ab se consummatam. Super omnia Apollinis se radice ortum: & Herculem, qui est Lyndi, tale a se pictum, quale saepe in quiete vidisset. Ergo magnis suffragiis superatus a Timanthe Sami in Aiace armorumque iudicio, herois nomine se moleste ferre dicebat, quod iterum ab indigno victus esset. Pinxit & minoribus tabellis libidines, eo genere petulantis ioci se reficiens. Nam Timanthi vel plurimum affuit ingenij. Eius enim est Iphigenia, oratorum laudibus celebrata, qua stante ad aras peritura, cum moestos pinxisset omnes, praecipue patrum, cum tristitiae omnem imaginem consumpsisset, patris ipsius vultum velavit, quem dignè non poterat ostendere. Sunt & alia ingenij eius exemplaria,

40 veluti Cyclops dormiens in paruula tabella: cuius & sic magnitudinem exprimere cupiens, pinxit iuxta Satyros, thyrsu pollicem eius merientes: atque in omnibus eius operi-

bus intelligitur plus semper, quàm pingitur: & cum ars summa sit, ingenium tamen ultra artem est. Pinxit & Heroa absolutissimi operis, artē ipsam complexus viros pingendi: quod opus nunc Romæ in templo Pacis est. Euxenidas hac ætate docuit Aristidem præclarum artificem, Eupompus Pamphilum Apellis præceptorem. Est Eupompi victor certamine gymnico palmam tenens. Ipsius autoritas tanta fuit, vt diuiserit picturam in genera tria, quæ ante eum duo fuere, Helladicum, & quod Asiaticum appellabant. Propter hunc qui erat Sicyonius, diuiso Helladico tria facta sunt, Ionicum, Sicyonium, Atticum. Pamphili pictura est cognatio, & prælium ad Phliuntem, & victoria Atheniensium: item Vlixes in rate. Ipse Macedo natione, sed primus in pictura omnibus literis eruditus, præcipuè Arithmetice & Geometrice, sine quibus negabat artem perfici posse. Docuit neminem minoris talento annis decem: quam mercedem & Apelles & Melanthius ei dedere. Et huius autoritate effectum est Sicyone primùm, deinde & in tota Græcia, vt pueri ingenui ante omnia diagraphicen, hoc est picturam in buxo docerentur, recipe-
returque ars ea in primum gradum liberalium. Semper quidem honos ei fuit, vt ingenui eam exercerent, mox vt honesti, perpetuò interdicto ne seruitia docerentur. Ideo neq; in hac neq; in toreutice, vllius qui seruerit, opera celebrantur. Clari etiam c v i j. Olympiade extitere Echiò & Therimachus. Echionis sunt nobiles picturæ, Liber pater, item Tragedia & Comædia. Semiramis ex ancilla adipiscens regnum, anus lampadas præferens, & noua nupta verecûdia notabilis. Verùm omnes prius genitos futuròsque postea superauit Apelles, eousq; Olympiade cx i j. in pictura prouectus, vt plura solus propè, quàm cæteri omnes, contulerit, voluminibus etiam editis quæ doctrinam eam continent. Præcipua eius in arte venustas fuit, cum eadem ætate maximi pictores essent: quorum opera cum admiraretur, collaudatis omnibus, deesse iis vnam illam Venerem dicebat, quam Græci Charita vocant: cætera omnia contigisse, sed hac soli sibi neminem parè. Et aliam gloriam vsurpauit, cum Protogenis opus immensi laboris ac curæ supra modum anxie miraretur. Dixit enim, omnia sibi cum illo paria esse, aut illi meliora, sed vno se præstare, quòd manum ille de tabula nesciret tollere: memorabili præcepto, nocere sæpe nimiam diligentiam. Fuit autem non minoris simplicitatis, quàm artis. Nam cedebat Amphioni de dispositione, Asclepiodoro de mensuris, hoc est, quanto quid à quo distare deberet. Scitum est, inter Protogenem & eum quod accidit. Ille Rhodi viuebat: quò cum Apelles ad nauigasset, auidus cognoscendi opera eius, fama tantùm sibi cogniti, continuò officinam petiit. Aberat ipse, sed tabulam magnæ amplitudinis in machina aptatam picturæ, anus vna custodiebat. Hæc Protogenem foris esse respondit, interrogauitque, à quo quæsitum diceret. Ab hoc, inquit Apelles: arreptoque penicillo lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulam. Reuerso Protogeni, quæ gesta erant, anus indicauit. Ferunt artificem protinus contemplatum subtilitatem, dixisse Apellem venisse: non enim cadere in alium tam absolutum opus. Ipsumque alio colore tenuiorem lineam in illa ipsa duxisse, præcepisseque abeuntem, si redisset ille, ostenderet, adiceretque hunc esse quem quæreret: atque ita euenit. Reuertitur enim Apelles, sed vinci erubescens, tertio colore lineas secuit, nullum relinquens amplius subtilitati locum. At Protogenes victum se confessus, in portum deuolauit, hospitem quærens. Placuitque, sic eam tabulam posteris tradi, omnium quidem, sed artificum præcipuo miraculo. Consumptam eam constat priore incendio domus Cæsaris in palatio, auidè antè à nobis spectatam, spatiosiore amplitudine nihil aliud continentem, quàm lineas visum effugientes, inter egregia multorum opera inani similem, & eo ipso allicientem, omnique opere nobiliorem. Apelli fuit alioquin perpetua consuetudo, nunquàm tam occupatam diem agendi, vt non lineam ducendo exerceret artem: quod ab eo in prouerbium venit. Idem perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia quæ notarentur auscultabat, vulgum diligentiorum iudicem, quàm se, præferens. Feruntque à futore reprehensum, quòd in crepidis vna intus pauciores fecisset ansas, eodem postero die superbo emendatione pristina admonitionis cauillante circa crus, indignatum prospexisse, denuntian-

^a *Budem ex
vetusto codice
legit, annuis
talentis de-
cem:*

nuntian-
enim &
nam ven
multa di
rent. T
ei hono
cipuè no
que tum
vui, nec m
sed etiam
gis fuisset
putant. A
Sorebat
ta, paruu
sit, se em
nec nisi a
credibile
addiuna
præterita
Alexand
tus, ad res
ceret à q
delineau
gis imag
nanque
partem
tium im
mari Di
sibus Gr
ruptam
Confenu
manu. A
Inuidit m
est. Pinxi
ti talentis
minerin
mensura
Clytu
Alexand
Abroner
Gorgost
Magno.
phante.
rat simpl
Alexand
nia temp
rius pict
prouoca
quadrup
gulum
ea sempe

nuntiantem, ne supra crepidam futor iudicaret, quod & ipsum in prouerbium venit. Fuit enim & comitas illi, propter quam gratior Alexandro Magno erat, frequenter in officinam ventitanti: nam ut diximus, ab alio pingi se vetuit edicto. Sed & in officina imperitè multa differenti silentium comiter suadebat, rideri eum dicens à pueris qui colores terebant. Tantum erat autoritati iuris in regem, alioquin iracundum: quanquam Alexander ei honorem clarissimo præbuit exemplo. Nanque cum dilectam sibi ex pallacis suis præcipuè nomine, Campaspen nudā pingi ob admirationē formæ ab Apelle iussisset, eum-^{a T. P. Acosta} que tum pari captum amore sensisset, dono eam dedit. Magnus animo, maior imperio fui, nec minor hoc facto, quam victoria aliqua. Quippe se vicit, nec torum tantum suum, sed etiam affectum donauit artifice: ne dilectæ quidem respectu motus, ut quæ modò regis fuisset, modo pictoris esset. Sunt qui Venerem Anadyomenen illo pictam exemplari putant. Apelles & in æmulis benignus, Protogeni dignationem primus Rhodi cōstituit. Sordebat ille suis, ut plerunque domestica: percontantique quanti licitaretur opera effecta, paruum nescio quid dixerat: at ille quinquagenis talentis poposcit: famamque dispersit, se emere, ut pro suis venderet. Ea res concitauit Rhodios ad intelligendum artificem: nec nisi argentibus pretium, cessit. Imagines adeò similitudinis indiscretæ pinxit, ut incredibile dictu Apion Grammaticus scriptum reliquerit, quendam ex facie hominum addiuinantem (quos Metoposcopos vocant) ex iis dixisse aut futuræ mortis annos, aut præteritæ? Non fuerat ei gratia in comitatu Alexandri cum Ptolemæo: quo regnante, Alexandriam vi tempestatis expulsus, subornato fraude æmulorum pland regio inuitatus, ad regis cœnam venit: indignantique Ptolemæo, & vocatores suos ostendenti, ut diceret à quo eorū inuitatus esset, arrepto carbone extincto è foculo, imaginem in pariete delineauit, agnoscente vultum plani rege ex inchoato protinus. Pinxit & Antigoni regis imaginem altero lumine orbam, primus excogitata ratione vitia cōdendi: obliquam nanque fecit, ut quod corpori deerat, picturæ potius deesse videretur: tantumque eam partem è facie ostendit, quam totam poterat ostendere. Sunt inter opera eius & expirantium imagines. Quæ autem nobilissima sint, non est facile dictu. Venerem exeuntem è mari Diuus Augustus dicauit in delubro patris Cæsaris, quæ Anadyomene vocatur, verbis Græcis tali opere, dum laudatur, victo, sed illustrato. Huius inferiorem partem corruptam qui reficeret, non potuit reperiri. Verum ipsa iniuria cessit in gloriam artificis. Consenuit hæc tabula carie: aliãque pro ea Nero principatu substituit suo Dorothei manu. Apelles inchoauerat aliam Venerem Cois, superaturus etiam suam illam priorem: Inuidit mors peracta parte: nec qui succederet operi ad præscripta lineamenta inuentus est. Pinxit & Alexandrum Magnum, fulmen tenentem in templo Ephesiæ Dianæ viginti talentis auri. Digni eminere videntur, & fulmen extra tabulam esse. Sed legentes meminert, omnia ea quatuor coloribus facta: manipretium eius tabulæ in nummo aureo mensura accepit, non numero. Pinxit & Megabyzi sacerdotis Dianæ Ephesiæ pompam: Clytum equo ad bellum festinantem, & ei galeam poscenti armigerum porrigentem: Alexandrum & Philippum quoties pinxerit, enumerare superuacuum est. Mirantur eius
40 Abironem Samij, & Menandrum regem Cariæ Rhodij. Item Ancæum: Alexandriæ Gorgosthenem tragædum: Romæ Castorem & Pollucem, cum Victoria & Alexandro Magno. Item belli imaginem, restrictis ad terga manibus, Alexandro in curru triumphante. Quas vtrasque tabulas Diuus Augustus in fori sui partibus celeberrimis dicauerat simplicitate moderata. Diuus Claudius pluris existimauit, in vtrisque excisa facie Alexandri Diui Augusti imaginem subdere. Eiusdem arbitrantur manu esse & in Antonia templo Herculem auersum, ut (quod est difficillimum) faciem eius ostendat verius pictura, quam promittat. Pinxit & heroa nudum: eaque pictura naturam ipsam prouocauit. Est & equus eius, siue fuit, pictus in certamine: quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus. Nanque ambitu æmulos præualere sentiens, singulorum picturas inductis equis ostendit: Apellis tantum equo adhinniuere: idque post-
50 eà semper illius experimentum artis ostentatur. Fecit & Neoptolemum ex equo aduer-

sus Persas, Archelaum cum vxore & filia, Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferunt omnibus eius operibus eundem regem sedentem in equo: Dianam sacrificantium virginum choro mistam, quibus vicisse Homeri versus videtur idipsum describentis. Pinxit & quæ pingi non possunt, tonitrua, fulgetra, fulguraque: ^{a T. Ceramion} Bronten, Astrapen, Ceraunobolon appellant. Inuenta eius & cæteris profuere in arte. Vnum imitari nemo potuit, quod absoluta opera atramento illinebat ita tenui, vt idipsum percussu claritates colorum excitaret, custodiretque à puluere & fordibus, ad manum intuenti demum appareret. Sed & tum ratione magna, ne colorum claritas oculorum aciem offenderet, veluti per lapidem specularem intuentibus è longinquo: & eadem res nimis floridis coloribus austeritatem occultè daret. Aequalis eius fuit Aristides ¹⁰ Thebanus: is omnium primus animum pinxit, & sensus omnes expressit, quos vocant Græci ethe: item perturbationes, durior paulo in coloribus. Huius pictura est, oppido capto ad matris morientis è vulnere mammam adrepens infans: intelligiturque sentire mater, & timere ne emortuo lacte sanguinem infans lambat. Quam tabulam Alexander Magnus transtulerat Pellam in patriam suam. Idem pinxit prælium cum Persis, centum homines ea tabula complexus, pactusque in singulos minas denas à tyranno Elatensium Mnasone. Pinxit & currentes quadrigas, & supplicantem penè cum voce: & venatores cum captura, & Leontionem pictorem, & Anapauomenen propter fratris amorem morientem. Item Liberum patrem & Ariadnen, spectatos Romæ in æde Cereris: Tragædum & puerum, in Apollinis: cuius tabulæ gratia interiit pictoris inscitia, cui tergendam eam mandauerat M. Iunius Prætor sub die ludorum Apollinarium. Spectata est & in æde Fidei in Capitolio imago senis cum lyra puerum docentis. Pinxit & ægrum sine fine laudatum. Qua in arte tantum valuit, vt Attalus rex vnâ tabulam eius centum talentis emisse tradatur. Simul, vt dictum est, & Protogenes floruit. Patria ei Caunus, gentis Rhodiis subiectæ. Summa eius paupertas initio, artisque summa intentio, & ideo minor fertilitas. Quis eum docuerit, non putant constare. Quidam & naues pinxisse vsque ad annum quinquagesimum argumentum esse, quod cum Athenis celeberrimo loco Mineruæ delubro propylæon pingeret, vbi fecit nobilè Paralum & ^{b Hermionida}, quam quidam Nausicaam vocant, adiecerit paruulas naues longas in iis, quæ pictores parerga appellant, vt appareret, à quibus initiis ad arcem ostentationis opera sua peruenissent. ³⁰ Palmam habet tabularum eius Ialysus, qui est Romæ, dicatus in templo Pacis: quem cum pingeret, traditur madidis lupinis vixisse, quoniam simul famem sustinerent & sitim, ne sensus nimia dulcedine obstrueret. Huic picturæ quater colorem induxit subsidio iniuriæ & vetustatis, vt decedente superiore inferior succederet. Est in ea canis mirè factus, vt quem pariter casus & ars pinxerit. Non iudicabat se exprimere in eo spumam anhelantis posse, cum in reliqua omni parte (quod difficillimum erat) sibi ipse satisfecisset. Displicebat autem ars ipsa, nec minui poterat, & videbatur nimia, ac longius à veritate discedere, spumæque illa pingi non ex ore nasci, anxio animi cruciatu, cum in pictura verum esse, non verisimile vellet: absterferat sæpius mutaueratque penicillum, nullo modo sibi approbans. Postremo iratus arti, quod intelligeretur, spongiam eam impedit ⁴⁰ inuiso loco tabulæ, & illa reposuit ablatos colores, qualiter cura optabat: fecitque in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo similis & Nealcem successus in spuma equi similiter spongia impacta secutus dicitur, cum pingeret popyzonta retinentem equum. Canem ita Protogenes monstrauit & fortuna. Propter hunc Ialysum, ne cremaret tabulas Demetrius rex, cum ab ea parte sola posset Rhodum capere, non incendit: partemque picturæ fugit occasio victoriæ. Erat tunc Protogenes in suburbano hortulo suo, hoc est, Demetrii castris. Neque interpellatus præliis inchoata opera intermisit omnino, sed accitus à rege interrogatusque, qua fiducia extra muros ageret, respondit, scire se illi cum Rhodiis bellum esse, non cum artibus. Disposuit ergo rex in tutelam eius stationes, gaudens quod posset manus seruare, quibus iam pepercerat: & ne sæpius ⁵⁰ auocaret, vltro ad eum venit hostis: relictisque victoriæ suæ votis, inter arma & murorum

^{b T. Hermionida}
nidem, quam
quidem Nausicaam
xiâ, vel Nausicaam

rumic
Protoge
desit ten
Tragæd
matris
propt
lere. No
etate sui
nus pro d
los heroa
pulus. Pi
supra æd
rat. Victo
Apolline
reptantib
arte velo
no, quod
nec mult
te & arte
Eretrium
lium cum
tem præc
inuenit.
geret pro
nus ei &
quem d
Nicros,
torides &
celebres
destruxe
gloriam.
natus Rh
maxime
la sub vet
nyfius ni
& Calliel
nobilem
uæ porti
emisso e
olum ridic
tus didici
donatum

Ea fun
qui prim
ra, lucos,
obambul

rum ictus spectavit artificem. Sequiturque tabulam eius temporis hæc fama, quod eam Protogenes sub gladio pinxit. Satyrus hic est, quem Anapauomenon vocant, ne quid desit temporis eius securitati, tibus tenens. Fecit & Cydippen, Tlepolemon, Philiscum Tragædiarum scriptorem meditantem, & athletam, & Antigonum regem, & imaginem matris Aristotelis Philosophi: qui etiam suadebat ut Alexandri Magni opera pingeret, propter æternitatem rerum. Impetus animi & quædã artis libido in hæc potius eum tulere. Nouissimè pinxit Alexandrum, ac Pana. Fecit & signa ex ære, ut diximus. Eadem ætate fuit Asclepiodorus, quem in fymmetria mirabatur Apelles. Huic Mnason tyrannus pro duodecim Diis dedit in singulos mnas trecenas: idemq; Theomnesto in singulos heroas mnas centenâs. His annumerari debet Nicomachus, Aristodemi filius ac discipulus. Pinxit hic raptum Proserpinæ: quæ tabula fuit in Capitolio in Mineruæ delubro supra ædiculam Iuuentutis. Et in eodem Capitolio alia, quam Plancus Imperator posuerat, Victoria quadrigam in sublime rapiens. Hic primus Vlixii addidit pileum. Pinxit & Apollinem & Dianam, Deumque matrem in leone sedentem: item nobiles Bacchas arreptantibus Satyris: Scyllamque, quæ nunc est Romæ in templo Pacis. Nec fuit alius in eâ arte velocior. Tradunt nanque conduxisse pingendum ab Aristrato Sicyoniorum tyranno, quod is faciebat Telesti poëtæ, monumētum, præfinito die, intra quem perageretur, nec multò antè venisse, tyranno in pœnam accenso: paucisque diebus absoluisse celeritate & arte mira. Discipulos habuit Aristidem fratrem, & Aristoclem filiū, & Philoxenum Eretrium, cuius tabula nullis postferēda, Cossandro regi picta, continuit Alexandri prælium cum Dario. Idem pinxit & lasciuiam, in qua tres Sileni comessantur. Hic celeritatem præceptoris secutus, breuiore etiamnum quâdam picturæ vias & compendiaras inuenit. Annumeratur his & Nicophanes, elegans & concinnus, ita ut vetusta opera pingeret propter æternitatem rerum, impetuosi animi, & cui pauci comparentur. Cothurnus ei & grauitas artis. Multum à Zeuxide & Apelle abest Apellis discipulus Perseus, ad quem de hac arte scripsit, qui huius fuit ætatis. Aristidis Thebani discipuli fuerunt & filij; Niceros, & Aristippus, cuius est Satyrus cū scypho coronatus. Discipuli eius fuerunt Antorides & Euphranor, de quibus mox dicemus. Nanque subtexi par est minoris picturæ celebres in penicillo, è quibus fuit Pyreicus arte paucis postferendus: proposito nescio an destruxerit se, quoniam humilia quidem secutus, humilitatis tamē summam adeptus est gloriam. Tonstrinas futrinâsque pinxit, & asellos & obsonia ac similia, ob hoc cognominatus Rhyparographos, in iis consummatæ voluptatis. Quippe eæ pluri vaniere, quàm maximè multorum. E diuerso meniana, inquit Varro, omnia operiebat Serapionis tabula sub veteribus. Hic scenas optimè pinxit, sed hominem pingere nō potuit. Cōtrà Dionysius nihil aliud, quàm homines pinxit, ob id Anthropographus cognominatus. Parua & Calicles fecit: item Calaces comicis tabellis: vtraque Antiphilus. Nam & Hesionam nobilem pinxit, & Alexandrum ac Philippum cum Minerua, qui sunt in schola in Octauia porticibus: & in Philippi Liberum patrem, Alexandrum puerum, Hippolytum tauro emisso expauescentem: in Pompeia verò Cadmū & Europen. Idem iocoso nomine Gryllum ridiculi habitus pinxit. Vnde hoc genus picture grylli vocantur. Ipse in Ægypto natus didicit à Ctesidemo. Decet non sileri & Ardeatis templi pictorem, præsertim ciuitate donatum ibi & carmine, quod est in ipsa pictura his versibus:

*Dignis digna loca picturis condecorauit,
Reginæ Iunonis supremæ coniugis templum,
Marcus Ludius Elotas Aetolia oriundus,
Quem nunc & post semper ob artem hanc Ardea laudat.*

Ea sunt scripta antiquis literis Latinis: non fraudando & Ludio Diui Augusti ætate, qui primus instituit amœnissimam parietum picturâ, villas, & porticus, ac topiaria opera, lucos, nemora, colles, piscinas, euripos, amnes, litora, qualia quis optarat, varias ibi obambulantium species, aut nauigantium, terraque villas aduentium asellis aut vehicu-

lis. Iam piscantes aucupantesque, aut venantes, aut etiam vindemiâtes. Sunt in eius exemplaribus nobiles palustri accessu villæ: succollantium specie mulieres labentes trepidæque feruntur: plurimæ præterea tales argutiæ, facetissimi sales. Idemque sub dialibus maritimas vrbes pingere instituit, blandissimo aspectu minimoque impedio. Sed nulla gloria artificum est, nisi eorum qui tabulas pinxere: eoque venerabilior apparet antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tantum, nec domos vno in loco mansuras, quæ ex incendiis rapi non possent. Casula Protogenes contentus erat in hortulo suo. Nulla in Apellis tectoriis pictura erat. Nondum libebat parietes totos pingere. Omnis eorum ars vrbibus excubabat: pictorque res communis terrarum erat. Fuit & Arellius Romæ celebris, paulò ante Diuum Augustum, nisi flagitio insigni corrupisset artem, semper alicuius 10
fœminæ amore flagrans, & ob id Deas pingens, sed dilectarum imagine. Itaque in pictura eius scorta numerabantur. Fuit & nuper grauis ac seuerus, idemque floridus, humilis rei pictor Amulius. Huius erat Minerua, spectantem aspectans, quacunquæ aspiceretur. Paucis diei horis pingebat, id quoque cum grauitate, quòd semper togatus, quâquam in machinis. Carcer eius artis domus aurea fuit: & ideo non extant exempla alia magnopere. Post eum fuere in autoritate Cornelius Pinus & Actius Priscus, qui Honoris, & Virtutis ædes Imperatori Vespasiano Augusto restituenti pinxerunt: sed Priscus antiquis similior.

*De auium cantu compescendo, & quis encausto & penicillo primus
lacunaria & cameras pinxerit, sparsimque pretia
mirabilia picturarum.*

CAP.

XI.

NON est omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula. Siquidem in Triumviratu quodam loco deductus à magistratibus in nemorosum hospitium, minaciter cum iis postero die exoptulauit, somnum ademptum sibi volucrum concentu. At illi draconem in longissima membrana depictum circumdedere loco: eoque terrore aues tum siluisse narratur, & postea cognitum est ita posse compesci. Ceris pingere, ac picturam inurere quis primus excogitauerit, non constat. Quidam Aristidis inuentum putant, postea consummatum à Praxitele. Sed aliquanto vetuliores encausticæ picturæ extitere, vt Polygnoti & Nicanoris & Arcefilai Pariorum. Lysippus quoque Æginæ picturæ suæ inscripsit *ἐν ἐναύστῳ*, quod profectò non fecisset, nisi encaustica inuenta. Pamphilius quoque Apellis præceptor non pinxisse tantum encaustica, sed etiam docuisse traditur Pauliam Sicyonium primum in hoc genere nobilem. Brietis filius hic fuit, eiusdemque primò discipulus. Pinxit & ipse penicillo parietes Thespiis, cum reficerentur, quondam à Polygnoto picti, multumque comparatione superatus existimabatur, quoniam non suo genere certasset. Idem & lacunaria primus pingere instituit: nec cameras ante eum taliter adornari mos fuit. Paruas pingebat tabellas, maximèque pueros. Hoc æmuli eum interpretabantur facere, quoniam tarda picturæ ratio esset illa. Quamobrem arti
a additurus^a daturus & celeritatis famam, absoluit vno die tabellam, quæ vocata est hemeresios, puero picto. Amauit in iuuenta Glyceram municipem suam, inuentricem coronarum, certandòque imitatione eius, ad numerosissimam florum varietatem perduxit artem illam. 40
Postremò pinxit illam sedentem cum corona, quæ è nobilissimis eius tabula appellata est stephanoplocos, ab aliis stephanopolis, quoniam Glycera venditando coronas sustentauerat paupertatem. Huius tabulæ exëplar, quod apographon vocant, L. Lucullus duobus talentis emit à Dionysio Athenis. Paulias autem fecit & grandes tabulas, sicut spectatam in Pompeij porticibus boum immolationem. Eam enim picturam primus inuenit, quam postea imitati sunt multi, æquauit nemo. Ante omnia cum longitudinem bouis ostendere vellet, aduersum eum pinxit, non transuersum: vnde & abundè intelligitur amplitudo. Dein cum omnes, quæ volunt eminentia videri, candicantia faciant, colorèmq; condiant nigro: hic totum bouem atri coloris fecit, vmbraque corpus ex ipsa dedit, magna prorsus arte in æquo extantia ostendens, & in confractò solida omnia. Sicyone & hic vi- 50
tam egit, diuque fuit illa patria picturæ. Tabulas inde è publico omnes propter æs alienum
num

num ciuitatis addictas, Scauri Ædilitas Romam transtulit. Post eum eminuit longè ante omnes Euphranor Isthmius Olympiade centesima quarta, idem qui inter fictores dictus est à nobis. Fecit & colossos & marmora, ac scyphos scalpfit: docilis ac laboriosus ante omnes, & in quocunque genere excellens ac sibi æqualis. Hic primus videtur expressisse dignitates heroum, & vsurpassè symmetriam. Sed fuit vniuersitate corporum exilior, capitibus articulisque grandior. Volumina quoque composuit de symmetria & coloribus. Opera eius sunt, equestre prælium, duodecim Dij: Theseus, in quo dixit, eundem apud Parasiu[m] rosa paltum esse, suum verò carne. Nobiles eius tabulæ Ephesi, Vlixes simulata vesania bouem cum equo iungens, & palliati cogitantes, dux gladium condens. Eodem tempore fuit & Cydias, cuius tabulam Argonautas H-s c x l i i j. Hortensius Orator mercatus est, eique ædem fecit in Tusculano suo. Euphranoris autem discipulus fuit Antidotus. Huius est clypeo dimicans Athenis, & luctator, tibiçenque inter pauca laudatus. Ipse diligentior, quam numerosior, & in coloribus seuerus, maximè inclaruit discipulo Nicia Atheniensi, qui diligentissimè mulieres pinxit. Lumen & vmbra custodiuit, atque vt eminenter è tabulis picturæ, maximè curauit. Opera eius, Nemea aduecta ex Asia Romam à Syllano, quam in Curia diximus positam: item Liber pater in æde Concordiæ: Hyacinthus, quem Cæsar Augustus delectatus eo secum deportauit Alexandria capta: & ob id Tiberius Cæsar in templo eius dicauit hanc tabulam: & Diana. Ephesi verò est Megabyzi sacerdotis Ephesiæ Dianæ sepulcrum: Athenis Necromantia Homeri. Hanc vendere noluit Attalo regi talentis sexaginta, potiùsque patriæ suæ donauit, abundans opibus. Fecit & grâdes picturas, in quibus sunt Calypso, & Io, & Andromeda: Alexander quoque in Pompeij porticibus præcellens, & Calypso sedens. Huic quidem adscribuntur quadrupedes. Prosperrimè canes expressit. Hic est Nicias, de quo dicebat Praxiteles interrogatus quæ maximè opera sua probaret in marmoribus, quibus Nicias manum admouisset: tantum circunlitioni eius tribuebat. Non satis discernitur, alium eodem nomine, an hunc eundem quidam faciant Olympiade centesima duodecima. Niciæ comparatur, & aliquanto præfertur Athenion Maronites Glaucionis Corinthij discipulus, & austerior colore, & in austeritate iucundior, vt in ipsa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo Eleusine Phylarchum, Athenis frequentiam, quam vocauere polygynæcon. Item Achillem virginis habitu occultatum Vlixè deprehendente. Et in vna tabula, quaque maximè inclaruit, agasonem cum equo. Quod nisi in iuuenta obiisset, nemo ei compararetur. Est nomen & Heraclidi Macedoni. Initio naues pinxit: captoque rege Perseo Athenas commigrauit, vbi eodem tempore erat Metrodorus pictor, idemque philosophus, magnæ in vtraque scientia autoritatis. Itaque cum L. Paulus deuicto Perseo petisset ab Atheniensibus, vt sibi quam probatissimum philosophum mitterent ad erudiendos liberos, itemque pictorem ad triumphum excolendum, Athenienses Metrodorum elegerunt, professi eundem in vtroque desiderio præstantissimum: quod ita quoque Paulus iudicauit. Timomachus Byzantius Cæsaris Dictatoris ætate Aiace[m] ei pinxit & Medeam, ab eo in Veneris Genitricis ædes positas, octoginta talentis venundatas. Talentum Atticum ^{xvi.} a Alias, x. vi. hoc est, denarium sex milibus. quæ litione agnoscit & Bud. 4. de Assè.

taxat M. Varro. Timomachi æquè laudantur Orestes, Iphigenia in Tauris, Lecythion agilitatis exercitator, cognatio nobilium, palliati, quos dicturos pinxit, alterum stantem, alterum sedentem. Præcipuè tamen ars ei fauisse in Gorgone visa est. Pausiæ filius & discipulus Aristolaus è seuerissimis pictoribus fuit: cuius sunt Epaminondas, Pericles, Medea, Virtus, Theseus: imago Atticæ plebis, boum immolatio. Sunt quibus & Mechopanes eiusdem Pausiæ discipulus placeat diligentia, quam intelligant soli artifices, aliàs durus in coloribus, sed & multus. Nam Socrates iure omnibus placet. Talesque sunt eius picturæ, cum Æsculapio filia Hygia, Ægle, Panacea, Iaso, & piger qui appellatur Ocnos spartum torquens, quod asellus arrodit. Hactenus indicatis in genere vtroque proceribus, non silebuntur & primis proximi. Aristoclidès, qui pinxit ædem Apollinis Delphis. Antiphilus puero ignem conflante laudatur,

ac pulchra aliâs domo splendescēte, ipsiusque pueri ore: item lanificio, in quo prope rant omnium mulierum pensa: Ptolemæo venante. Sed & nobilissimo Satyro cum pelle pantherina, quem Aposcoponta appellant. Aristophon Ancaeo vulnerato ab apro cum socia doloris Astypale: numerosâque tabula, in qua sunt Priamus, Helena, Credulitas, Vlixes, Deiphobus, Dolon. Androbios pinxit Scyllin ancoras Persicæ classis præcidentē: Artemon Danaen, mirantibus eam prædonibus: reginam Stratonicen, Herculem & Deianiram. Nobilissimas autem, quæ sunt in porticibus Octaviæ, operibus. Herculem ab Oeta monte Doridos exuta mortalitate consensu Deorum in cælum euntem, Laomedontis circa Herculem & Neptunum historiam. Alcimachus Dioxippum, qui pancratio Olympiæ citra pulueris iactum (quod vocât aconiti) vicit: Cœnus stemmata. Ctesilochus Apellis discipulus petulanti pictura innotuit, Ioue Liberum parturiente depicto mitrato, & muliebriter ingemiscēte inter obstreticia Dearum: Cleon Admeto: Ctesidemus Oechaliæ expugnatione & Laodamia: Clefides reginæ Stratonices iniuria. Nullo enim honore exceptus ab ea, pinxit volutantem cū piscatore, quem reginam amare sermo erat. Eamque tabulam in portu Ephesi proposuit: ipse velis raptus est. Regina tolli vetuit, vtriusque similitudine mirè expressa. Craterus comædos Athenis in Pompeo pinxit: Eutyichides bigam: regit Victoria. Eudorus scena spectatur: idem & ex ære signa fecit. Iphis Neptuno & Victoria. Abron Amicitiam & Concordiam pinxit, & Deorum simulacra. Leontiseus Aratum victorem cum trophæo, psaltriam. Leon Sappho, Nicearchus Venerem inter Gratias & Cupidines: Hercule tristem insaniam pœnitentia. Nealces Venerem, ingeniosus & solers in arte. Siquidē cū prælium nauale Ægyptiorum & Persarum pinxisset, quod in Nilo, cuius aqua est mari similis, factum volebat intelligi, argumēto declarauit, quod arte non poterat. Asellum enim in litore bibentem pinxit, & crocodilum insidiatē ei. Oenias Syngenicon. Philiscus officinam pictoris, ignem cōstante puero. Phalerion Scyllam: Simonides Agatarchum & Mnemosynen. Simus iuuenem requiescentem in officina fullonis, Quinquatrus celebrantem: idēque Nemefin egregiam. Theodorus verò emungentem: idē ab Oreste matrem & Ægisthum interfici: bellūque Iliacum pluribus tabulis, quod est Romæ in Philippi porticibus: & Cassandram, quæ est in Cōcordiæ delubro: Leontium Epicuri cogitantem: Demetrium regem. Theon Orestis insaniam, Thamyram citharædum. Tauriscus Discobolum, Clytæmnestram, Paniscum, Polynicem regnum repetentem, & Capanea. Nō omittetur inter hos insigne exemplum. Nantque Erigonus tritor colorum Nealce pictoris in tantum ipse profecit, vt celebrem etiam discipulum reliquerit Pasiam, fratrem Æginetæ fictoris. Illud verò perquam rarum ac memoria dignum, etiam suprema opera artificum imperfectasque tabulas, sicut Irin Aristidis, Tyndaridas Nicomachi, Medeam Timomachi, & quam diximus Venerem Apellis, in maiori admiratione esse, quàm perfecta. Quippe in iis lineamenta reliqua, ipsæque cogitationes artificum spectantur: atque id lenocinio cōmendationis dolor est: manus, cū id agerent, extinctæ desiderantur. Sunt etiamnum nō ignobiles quidē, in transcurso tamen dicendi, Aristonides, Anaxander, Aristobulus Syrus, Arcesilas Tificratis filius, Corybas Nicomachi discipulus, Carmanides Euphranoris, Dionysodorus Colophonius, Diogenes qui cum Demetrio rege vixit, Euthymedes, Heraclides Macedo, Mydon Soleus^a Pyromachi statuarij discipulus, Mnastheus Sicyonius, Mnastimus Aristonidis filius & discipulus, Nessus Abronis filius, Polemon Alexandrinus, Theodorus Samius, & Stadius Nicosthenis discipuli, Xenon Neoclis discipulus Sicyonius. Pinxere & mulieres, Timarete Niconis filia Dianam in tabula, quæ Ephesi est antiquissimæ picturæ: Irene Cratini pictoris filia & discipula puellam quæ est Eleusine: Calypso senem & præstigiatorē Theodorum: Alcisthene saltatorem: Aristarete Nearchi filia, & discipula Æsculapium. Lala Cyzicena perpetua virgo Marci Varronis iuuenta Romæ & penicillo pinxit, & cestro in ebore, imagines mulierum maximè, & Neapolitanum in grandi tabula: suam quoque imaginem ad speculum. Nec vllius velocior in pictura manus fuit: artis verò tantum, vt multum manipretio antecederet, celeberrimos eadem

^a L. Philomachi

eadem æ
implent.
fuisse Au
re cestro
ceris per
Pingunt
vere illin
non appa
hantur p
ste, accipi
dubiè cor
Et adultæ

De pic
finge
rinthi fili
ad lucern
cit, & cum
donec Co
sticen inu
fos. Dem
regem p
traditam
re. Primu
pa vocau
stæ appe
ceraque
sippi, de
mas face
tantum,
se scient
iidem qu
tis suæ e
mophili
autor est
inclusas
nis, qu
mæ Pol
re a veris
vanire se
in foro c
dem a Lu
uio equi
Pafitelem
esset in o
tam han
caret Ta
ideo mi
Ab hoc e
enim tur

eadem ætate imaginum pictores Sopylon & Dionysium, quorum tabulæ pinacothecas implent. Pinxit & quædam Olympias: de qua hoc solum memoratur, discipulum eius fuisse Autobulum. Encausto pingendi duo fuisse antiquitus genera cõstat, cera, & in eboro cestro, id est, viriculo, donec classes pingi cœpere. Hoc tertium accessit, resolutis igni, ceris penicillo vtendi, quæ pictura in nauibus nec sole nec sale ventisque corrumpitur. Pingunt & vestes in Ægypto inter pauca mirabili genere, candida vel postquam attriuerent illinentes non coloribus, sed colorem forbentibus medicamentis. Hoc cum fecere, non apparet in velis: sed in cortinam pigmenti feruentis merfa, post momentum extrahuntur picta. Mirumque, cum sit vnus in cortina colos, ex illo alius atque alius fit in veste, accipientis medicamenti qualitate mutatus. Nec postea abluí potest: ita cortina non dubiè confusura colores si pictos acciperet, digerit eos ex vino, pingitque dum coquit. Et adustæ vestes firmiores fiunt, quàm si non vrerentur.

Plastices primi inuentores, de simulacris, de vasis fictilibus, & pretio eorum.

C A P. X I I.

DE pictura fatis superq; contexuisse his & plasticen conueniat. Eiusdem operæ terræ fingere ex argilla similitudines, Dibutades Sicyonius figulus primus inuenit Corinthi filia opera: quæ capta amore iuuenis, illo abeunte peregre, vmbra ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circumscripsit: quibus pater eius impressa argilla typum fecit, & cum cæteris fictilibus induratum igni proposuit: eumque feruatum in nymphæo, donec Corinthum Mummius euerteret, tradunt. Sunt, qui in Samo primos omnium plasticen inuenisse Rhœcum & Theodorum tradant, multo antè Battiadas Corintho pulfos. Demaratum verò ex eadem vrbe profugum, qui in Hetruria Tarquinium Priscum regem populi Romani genuit, comitatos fictores Euchira & Eugrammum: ab iis Italiae traditam plasticen. Dibutadis inuentum est, rubricam addere, aut ex rubrica cretâ fingere. Primusque personas tegularum extremis imbricibus imposuit, quæ inter initia protypa vocauit. Postea idem eçtypa fecit. Hinc & fastigia templorum orta, propter hunc plasticæ appellati. Hominis autem imaginem gypso è facie ipsa primus omnium expressit, cerâque in eam formam gypsi infusa emédare instituit Lysistratus Sicyonius frater Lysippi, de quo diximus. Hic & similitudinem reddere instituit: ante eum quàm pulcherrimas facere studebant. Idem & de signis effigiem exprimere inuenit. Creuitque res in tantum, vt nulla signa statuæve sine argilla fierent. Quo apparet antiquiorem hanc fuisse scientiam, quàm fundendi æris. Plasticæ laudatissimi fuere Damophilus & Gorgasus, iidemque pictores: qui Cereris ædem Romæ ad circum maximum vtroque genere artis suæ excoluerunt, versibus inscriptis Græcè, quibus significarunt, à dextra opera Damophili esse, à parte læua Gorgasi. Ante hanc ædem Thuscanica omnia in ædibus fuisse, autor est M. Varro. Ex hac, cum reficeretur, crustas parietum excisas tabulis marginatis inclusas esse: Item signa ex fastigiis dispersa. Fecit & chalcosthenes cruda opera Athenis, qui locus ab officina eius ceramicos appellatur. M. Varro tradit sibi cognitum Romæ Posim nomine, à quo factas Romæ vuas, item pisces, ita vt non sit aspectu discernere à veris. Idem magnificat Arcesilaum L. Luculli familiarem, cuius proplasmata pluris vænire solita artificibus ipsis, quàm aliorum opera. Ab hoc factam Venerem Genitricem in foro cæsaris, & priusquàm absolueretur, festinatione dedicandi positam. Deinde eidem à Lucullo H. S. LX. signum Felicitatis locatum, cui mors vtriusque inuiderit. Octauio equiti Romano cratera facere volenti, exemplar è gypso factum talento. Laudat & Pasitelem, qui plasticen matrem statuariæ sculpturæque & cælaturæ esse dixit, & cum esset in omnibus his summus, nihil vnquam fecit, antequàm finxit. Præterea elaboratam hanc artem Italiae, & maximè Hetruriæ: Turianumque à Fregellis accitum, cui locaret Tarquinius Priscus effigiem Iouis in Capitolio dicendam. Fictilem eum fuisse, & ideo miniari solitum: fictiles in fastigio templi eius quadrigas, de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem, qui hodièque materiæ nomen in vrbe retinet. Hæ enim tum effigies Deum erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illorum, qui tales colere.

Aurum enim & argentum ne Diis quidem conficiebant. Durant etiam nunc plerisque in locis talia simulacra. Fastigia quidem templorum etiam in vrbe crebra & municipiis mira cælatura, & arte æuque firmitate certiora auro, certè innocentiora. In sacris quidem etiam inter has opes hodie non murrhinis crystallinisve, sed fictilibus prolibatur sympuuiis: inenarrabili terræ benignitate, si quis singula æstimet, etiam vt omittantur in frugum, vini, pomorum, herbarum, fruticum, medicamentorum, metallorum generibus, beneficia eius, quæque adhuc diximus, vel quæ assiduitate fatiant figlinarum opera imbricibus, tubulis, tegulisque ad balneas hamatis, vel ad tecta cõtilibus laterculis frontatisque, aut quæ rota fiunt, etiam fictilibus doliis ad vina excogitatis, & ad aquas. Propter quæ Numa rex septimum collegium figulorum instituit. Quin & defunctos sese multi fictilibus doliis condi maluere, sicut M. Varro, Pythagorico modo in myrti & oleæ atq; populi nigræ foliis. Maior quoq; pars hominum terrenis vtitur vasis. Samia etiamnum in esculentis laudantur. Retinet hanc nobilitatem & Aretium in Italia: & calicum tantum Surrentum, Asta, Pollentia: in Hispania Saguntum, in Asia Pergamum. Habent & Tralleis opera sua, & Mutina in Italia: quoniam & sic gentes nobilitantur. Hæc quoque per maria terrasque vltro citroque portantur, insignibus rotæ officinis Erythris. Hodièque in templo ostenduntur amphoræ duæ propter tenuitatem consecratæ, discipuli magistrisque certamine, vter tenuiorem humum duceret. Cois laus maxima, Hadrianis firmitas, nonnullis circa hoc seueritatis quoq; exemplis. Q. Coponium inuenimus ambitus damnatum, quia vini amphoram dedisset dono ei, cuius suffragij latio erat. Atque vt luxu quoque aliqua contingat autoritas figlinis, tripatinum, inquit Feneftella, appellabatur summa cœnarum lautitia. Vna erat murænarum, altera luporum, tertia myxonis piscis, inclinatis iam scilicet moribus, vt tamen eos præferre Græciæ etiam Philosophis possimus. Siquidem in Aristotelis hæredum auctione lx. patinas vænisse traditur. Nam nos cum vnam Æsopi tragœdiarum histrionis in natura auium diceremus^a festertis c. stetitisse, non dubito indignatos legentes. At Hercules, Vitellius in principatu suo^b c. c. festertis condidit patinam, cui faciendæ fornax in campis exædificata erat: quoniam eò peruenit luxuria, vt etiam fictilia pluris constent, quàm murrhina. Propter hanc Mutianus altero Consulatu suo^c in cõquisitione exprobrauit patinarum paludes Vitellij memoriam, non illa fœdiore, cuius veneno Asprenati reo Cassius Seuerus accusator obiiciebat interisse cxxx. conuiuas. Nobilitantur iis oppida quoque, vt Rhegium, & Cumæ. Samia testa Matris Deum sacerdotes, qui galli vocantur, virilitatem amputant, nec aliter citra perniciem, si M. Cælio credamus, qui linguam sic amputandam obiecit graui probro, tanquam & ipse iam tunc eidem Vitellio malediceret. Quid non excogitauit ars? fractis etiam testis vtendo sic, vt firmitus durent tuis calce addita, quæ vocant Signina. Quo genere etiam pauimenta excogitauit.

Terræ varietates, & de puluere Puteolano, & aliis terræ generibus, quæ in lapidibus vertuntur.

CAP. XIII.

Verùm & ipsius terræ sunt alia segmenta. Quis enim satis miretur, pessimam eius partem, ideoque puluerem appellatum in Puteolanis collibus, opponi maris fluctibus, mersumque protinus fieri lapidem vnum inexpugnabilem vndis, & fortiorem quotidie, vtique si Cumano misceatur cæmento. Eadem est terræ natura & in Cyzicena regione: sed ibi non puluis, verùm ipsa terra qualibet magnitudine excisa & demersa in mare lapidea extrahitur. Hoc idem circa Cassandriam produnt fieri: & in fonte Gnidio dulci intra octo menses terram lapidescere. Ab Oropo quidem Aulidem vsque quicquid terræ attingitur mari, mutatur in faxa. Non multum à puluere Puteolano distat è Nilo harena tenuissima sui parte, non ad sustinenda maria fluctusque frangendos, sed ad debellanda corpora palæstræ studiis. Inde certè Patrobio, Neronis principis liberto, aduehebatur. Quin & Leonato & Cratero ac Meleagro Alexandri Magni ducibus sabulum hoc portari cum reliquis militaribus commerciis reperio. Plura de hac parte non sum dicturus, non Hercules magis, quàm de terræ vsu in ceromatis, quibus

^a Suprà li. 10. capit. 51. hanc Æsopi patinam d. c. taceat festertis. Vnde & hic d. c. legendum videtur, nō c. b. Decies festertium, hic legit Budeus, ex vetusto quodam codice. Vide ipsum lib. 4. de Asse. c. in concione

quibus
Q Vid
nia
struunt
miores
montiu
tra flumi
extrui, q
culoso d
masculo
mos pro
Genera e
doron: te
munera,
tur. Eade
cia. Pitan
qui sicca
lissima. C
lere. Sum
mos add
tris ædes
Trallibu
foli: qua
tectoriu
in Ædi
rum esse
& Meu
vnam c
norum

HÆc
nat
ciliam &
que inue
Quod es
ron voc
ci vtunt
effoditu
officinis
niam car
tem ad
deprehe
uo, prun
functoru
lectione
quoque
a facie
uelli er

quibus exercendo iuuentus nostra corpora, vires animorum perdidit.

De parietibus formaceis, & lateritiis, & eorum ratione.

C A P. X I I I I.

Quid? non in Africa Hispaniâque ex terra parietes, quos appellant formaceos, quoniam in forma circundatis vtrinque duabus tabulis inferciuntur veriùs, quàm intruuntur, ævis durant, incorrupti imbribus, ventis, ignibus, omnique cæmento firmiores? Spectat etiam nunc speculas Annibalis Hispania, terrenâque turres iugis montium impositas. Hinc & cæspitum natura, castrorum vallis accommodata, contra fluminum impetus aggeribus. Illini quidem crates parietum luto, & lateribus crudis extrui, quis ignorat? Lateres non sunt è fabuloso, neque harenoso, multoque minus calculoso ducendi solo, sed è cretoso & albicante, aut ex rubrica, vel si iam ex fabuloso, è masculino certè. Finguntur optimè vere: nam solstitio rimoso fiunt. Ædificiis non nisi biminos probant. Quin & intritam ipsam eorum, priùs quàm fingantur, macerari oportet. Genera eorum tria: didoron, quo utimur, longum sesquipedale, latum pede: alterum tetradoron: tertium pentadoron. Græci enim antiqui doron palmum vocabant, & ideo dora munera, quia manu darentur. Ergo à quatuor & quinque palmis, prout sunt, nominantur. Eadem est latitudo. Minore in priuatis operibus, maiore in publicis vtuntur in Græcia. Pitanae in Asia, & in vltioris Hispaniæ ciuitatibus Massia & Calento fiunt lateres, qui siccati non merguntur in aqua. Sunt enim è terra pumicosa, cum subigi potest, vtilissima. Græci, præterquam vbi è silice fieri poterat structura, parietes lateritios prætulere. Sunt enim æterni, si ad perpendicularum fiant: ideo & in publica opera & regias domos adduntur. Sic struxere murum Athenis, qui ad montem Hymettum spectat: sic Patris ædes Iouis & Herculis, quâuis lapideas columnas & epistylia circundarent: domum Trallibus regiam Attali: item Sardibus Cræsi, quam gerusian fecere: Halicarnassi Mausoli: quæ etiam nunc durant. Lacedæmone quidem excisum lateritiis parietibus opus tectorium propter excellentiam picturæ ligneis formis inclusum, Romam deportauere in Ædilitate ad comitium exornandum Muræna & Varro. Quod opus cum per se mirum esset, translatum tamen magis mirabantur. In Italia quoque lateritius murus Aretij & Meuania est. Romæ non fiunt talia ædificia, quia sesquipedalis paries non plus quàm vnâ contignationem tolerat. Cautumque est, ne communis crassior fiat, nec intergerinorum ratio patitur.

De sulphure, alumine, & generibus eorum, & medicina.

C A P. X V.

Hæc sint dicta de lateribus. In terræ autem reliquis generibus vel maximè miranda natura est sulphuris, quo plurima domantur. Nascitur in insulis Æoliis inter Siciliam & Italiam, quas ardere diximus. Sed nobilissimum in Melo insula. In Italia quoque inuenitur, in Neapolitano Campanoque agro, collibus qui vocantur Leucogæi. Quod est cuniculis effossum, perficitur igni. Genera quatuor: viuum, quod Græci apyron vocant, nascitur solidum, hoc est glebosum. Eo solo ex omnibus generibus Medicis vtuntur. Cætera enim liquore constant, & conficiuntur oleo incocta. Viuum autem effoditur, translucetque, & viret. Alterum genus appellant glebam, fullonum tantum officinis familiare. Tertio quoque generi vnus tantum est vsus ad suffiendas lanas, quoniam candorem tantum mollitiemque confert. Egula vocatur hoc genus. Quarto autem ad ellychnia maximè conficienda. Cæterò tanta vis est, vt morbos comitiales deprehendat nidore, impositum igni. Lusit & Anaxilaus eo, candens in calice nouo, prunâque subdita circumferens, exardescens repercussu pallorem dirum, velut defunctorum, offundente conuiuuiis. Natura eius calfacit, concoquit: sed & discutit collectiones corporum: ob hoc talibus emplastris malagmaticisque miscetur. Renibus quoque & lumbis in dolore cum adipe, mirè prodest impositum. Aufert & lichenas à facie cum terebinthi resina, & lepras. Harpacticon vocatur à celeritate auellendi. auelli enim subinde debet. Prodest & suspiriosis linctum. Purulenta quoque extusien-

tibus: & cōtra scorpionum ictus. Vitilignes viuum nitro mistum, atque ex aceto tritum & illitum tollit: itē lendes in palpebris, aceto sandarachato admisto. Habet & in religionibus locum ad expiandas suffitu domos. Sentitur vis eius & in aquis feruentibus. Neque alia res facilius accenditur: quo apparet ignium vim magnam etiam ei inesse. Fulmina & fulgura quoque sulphuris odorem habent: ac lux ipsa eorum sulphurea est. Et bituminis vicina est natura, alibi limus, alibi terra: limus ē Iudææ lacu, vt diximus, emergēs: terra in Syria circa Sidonem oppidum maritimum. Spissantur hæc vtraque, & in densitatem coeunt. Est verò liquidum bitumen, sicut Zacynthium, & quod à Babylone inuehitur. Ibi quidem & candidum gignitur. Liquidū est & Apolloniaticum, quæ omnia Græci pissaspalton appellant ex argumento picis & bituminis. Gignitur & pingue liquorisq; olea-¹⁰ ceī in Sicilia Agragantino fonte inficiens riuum. Incolæ id harundinum paniculis colligunt, citissimè sic adhærescens. Vtuntur eo ad lucernarum lumina olei vice: item ad scabiem iumentorum. Sunt qui & naphtham, de qua in secundo diximus volumine, bituminis generi ascribant. Verum ardens eius vis ignium naturæ cognata, procul ab omni vsu abest. Bituminis probatio, vt quàm maximè splendeat, sitque ponderosum ac graue: leue autem modicè, quoniam adulteratur pice. Vis, quæ sulphuris, sistit, discutit, contrahit, glutinat. Serpentes nidore fugat accensum. Ad suffusiones oculorum & albugines Babylonium efficax traditur: item ad lepras, lichenas, pruritúsque corporum. Illinitur & podagris. Omnia autem eius genera incommodos oculorum pilos replicant. Dentium doloribus medentur simul cum nitro illita. Tussim veterem & anhelitus cum vino potum emendat. Dysentericis etiam datur eodem modo, sistitque aluum. Cum aceto verò potum discutit concretum sanguinem, & detrahit. Mitigat lumborum dolores, item articulorum. Cum farina hordeacea impositum, emplastrum peculiare facit sui nominis. Sanguinem sistit. Vulnura colligat. Glutinat neruos. Vtuntur etiam ad quartanas bituminis drachma, & hedyosmi pari pondere cum myrrhæ obolo subacti. Comitiales morbos vsu deprehendit. Vuluarum strangulationes olfactum discutit cum vino & castoreo. Procidentia sedis suffitu reprimat. Purgationes sceminarum in vino potum elicit. In reliquo vsu aramentis illinitur, firmatque ea contra ignes. Diximus & tingi solitas ex eo statuas & illini. Calcis quoque vsu præbuit, ita ferruminatis Babylonis muris. Placet & ferrariis fabrorum officinis tingendo ferro, clauorumque capitibus, & multis³⁰ aliis vsibus. Nec minor, aut ab eo dissimilis est aluminis opera, quod intelligitur salfugo terræ. Plura & eius genera. In Cypro candidum & nigrum, exigua coloris differētia, cum sit vsus magna: quoniā inficiendis claro colore lanis candidum liquidumq; vtilissimum est, contraque fuscis aut obscuris nigrum. Et aurum nigro purgatur. Fit autem omne ex aqua limoque, hoc est, terræ exudātis natura. Corriuatū hyeme æstiuus solibus maturatur. Quod fuerit ex eo præcox, cādidius fit. Gignitur autem in Hispania, Ægypto, Armenia, Macedonia, Ponto, Africa: infulis Sardinia, Melo, Lipara, Strongyle. Laudatissimum in Ægypto, proximum in Melo. Huius quoque duæ species, liquidum spissumque. Liquidum probatio, vt sit lymphidum lacteumque, sine offensis fricantium, cum quodam igniculo caloris. Hoc phorimon vocant. An sit adulteratum, deprehenditur succo Punici⁴⁰ mali. Syncerum enim mistura ea nigrescit. Alterum genus est pallidæ & scabræ naturæ, & quod inficitur galla. Ideoque hoc vocat paraphoron. Vis liquidi aluminis astringere, indurare, rodere. Melle admisto sanat oris hulcera, papulas, pruritúsque. Hæc curatio fit in balineis duabus mellis partibus, tertia aluminis. Virus alarum sudorésque sedat. Sumitur pilulis contra licnis vitia, pellendumque pruritem ac per vrinam sanguinem. Emendat & scabiem nitro ac melanthio admistis. Concreti aluminis vnum genus schiston appellant Græci, in capillamenta quædam canescentia dehiscens. Vnde quidam trichitin potius appellauere. Hoc fit è lapide, ex quo & chalcitin vocant: vt sit sudor quidam eius lapidis in spumam coagulatus. Hoc genus aluminis siccatur, minúsque sistit humorem inutilem corporibus. Sed auribus magnopere prodest infusum, vel illitum, vel oris hulce-⁵⁰ ribus, dentibusque, si saliuam cum eo contineatur. Et oculorum medicamentis inferitur aptè,

aptè, verendisque vtriusque sexus. Coquitur in patinis, donec liquari desinat. Interioris est alterum generis, quod strongylen vocant. Duæ eius species, fungosum atque omni humore dilui facile: quod in totum damnatur. Melius pumicosum, & foraminum fistulis spongiæ simile, rotundumque natura, candido propius, cum quadam pinguitudine sine harenis friabile, nec inficiens nigritia. Hoc coquitur per se carbonibus puris, donec cinis fiat. Optimum ex omnibus quod melinum vocat, ab insula Melo, vt diximus. Nulli vis maior neque adstringendi, neque denigrandi, neque indurandi. Nullum spissius. Oculorum scabritias extenuat: combustum vtilius epiphoris inhibendis. Sic & ad pruritus corporis. Sanguinem quoque sistit in totum foris illitum. Vulsis pilis ex aceto illitum, renascentem mollit lanuginem summam. Omnium generum vis in adstringendo: vnde nomen Græcis. Ob id oculorum vitiis aptissima sunt. Sanguinis fluxiones inhibet cum adipe. Sic & infantium hulcera. Putrescentia hulcerum compefcit cum adipe, & hydropticorum eruptiones siccat. Et aurium vitia cum succo Punici mali: & vnguium scabritias, cicatricumque duritias & pterygia, perniones: Phagedænas hulcerum ex aceto, aut cum galla pari pondere cremata: lepras cum succo olerum: cum falis verò duabus partibus, vitia quæ serpunt: lendes & alia capillorum animalia, permistum aquæ. Sic & ambustis prodest, & furfuribus corporum cum sero & pice. Infunditur & dysentericis. Vuam quoque in ore comprimit, ac tonsillas. Ad omnia quæ in cæteris generibus diximus, efficacius intelligitur ex Melo aduectum. Nam ad reliquos vsus vitæ in coriis lanisque perficiendis, quanti sit momenti, significatum est. Ab his per se omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus.

De terra Samia, & Eretria, & Chia, & Selinusia, & Pigniti, & Ampeliti medicina.

a Pnigiti

C A P.

X V I.

S Amiæ duæ sunt, quæ syropicon, & quæ aster appellantur. Prioris laus, vt recens sit & leuis, linguæque glutinosa. Altera glebifior, candida. Vtraque vritur, ac lauatur. Sunt qui præferant priorem. Profunt sanguinem expuentibus. Emplastrisque quæ siccandi causa componuntur, oculorum quoque medicamentis miscentur. Eretria totidem differentias habet. Nanque & alba est, & cinerea, quæ præfertur in medicina. Probatur mollitie, & quod si æra præducantur, violaceum reddit colorem. Vis & ratio eius in medendo dicta est inter pigmenta. Lauatur omnis terra (in hoc enim loco dicemus) perfusa aqua siccatæque solibus, iterum ex aqua trita ac reposita, donec cõfidat, & digeri possit in pastillos. Coquitur in calcibus cerebro concussu. Est in medicaminibus & Chia terra candidans, effectus eius, qui Samiæ. Vfus ad mulierum maximè cutem. Item & Selinusia. Lactei coloris est hæc, & aqua dilui celerrima. Eademque lacte diluta, & tectoriorum albaria interpolantur. ^b Pignitis Eretriæ simillima est, grandioribus tantum glebis & glutinosa, cui effectus idè qui Cimoliæ, infirmior tamen. Bitumini simillima est ampelitis. Experimentum eius, si ceræ modo accepto oleo liquefcat, & si nigricans colos maneat tostæ. Vfus ad molliendum discutiendumque. Ad hæc medicamentis additur, præcipueque in calliblepharis & inficiendis capillis.

b Pnigitis
Dioscoridi.

Cretæ genera ad vestium vsus, Cimolia, Sarda, Umbrica, saxum, argentaria.

C A P.

X V I I.

C Retæ plura genera. Ex iis Cimoliæ duo ad Medicos pertinentia, candidum, & ad purpurissum inclinans. Vis vtrique ad discutiendos tumores, & sistendas fluxiones aceto assumpto. Panos quoque & parotidas cohibet: & lichenas illita, pustulasque. Si verò aphronitrum & nitrum adiiciatur & acetum, & pedum tumores sanat, ita vt in Sole curatio hæc fiat, vt post sex horas aqua salsa abluatur. Testium tumoribus Cypria cera addita prodest. Et refrigerandi quoque natura cretæ est: sudoresque immodicos sistit illita. Atque ita papulas cohibet ex vino sumpta in balineis. Laudatur maximè Thessalica. Nascitur & in Lycia circa Bubonem. Est & alius Cimoliæ vsus in vestibus. Nam Sarda, quæ affertur è Sardinia, candidis tantum assumitur, inutilis versicoloribus: & est vilissima omnium Cimoliæ generum: pretiosior Umbrica, & quam vocant saxum.

Proprietatque faxi, quòd crescit in macerando: atque pondere emitur, illa mensura. Umbri-
 brica non nisi poliendis vestibus assumitur. Neque enim pigebit hanc quoque partem
 attingere, cum lex Metella extet fullonibus dicta, quam C. Flaminius, L. Æmilius Cen-
 sores dedere ad populum ferendam. Adeò omnia maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic
 est: primùm abluitur vestis Sarda: dein sulphure suffitur: mox desquamatur Cimolia,
 quæ est coloris veri. Fucatus enim deprehenditur, nigrescitque, & effunditur sulphure.
 Veros autem & pretiosos colores emollit Cimolia, & quodam nitore exhilarat contri-
 statos sulphure. Candidis vestibus saxum vtilius à sulphure, inimicum coloribus. Græcia
 pro Cimolia Tymphaico vtitur gypso. Alia creta argentaria appellatur, nitorem argen-
 to reddens. Est & vilissima, qua Circum præducere ad victoriæ notam, pedesque vana-
 lium trans mare aduectorum denotare instituerunt maiores. Talémque Publium mimi-
 cæ scenæ conditorem, & Astrologiæ consobrinum eius Manlium Antiochum, ite Gram-
 maticæ Taberium Erotem, eadem naue aduectos videre proaui.

Qui & quorum liberti præpotentes.

CAP. XVIII.

Sed quid hos refero aliquo literarum honore commendatos? Talem in catasta vide-
 re Chryfogonum Syllæ, Amphionem Q. Catuli, Heronem L. Luculli, Demetrium
 Pompeij, Augénque Demetrii, quanquam & ipsa Pompeij credita est: Hipparchum M.
 Antonij, Menam & Menecratem Sex. Pompeij, aliósque deinceps, quos enumerare iam
 non est, è sanguine Quiritium & proscriptionum licentia ditatos. Hoc est insigne væ-
 nalitiis gregibus, opprobriúmque insolentis fortunæ: quod & nos adeò potiri rerum vi-
 dimus, vt Prætoria quoque ornamenta decerni à Senatu iubente Agrippina Cl. Cæsaris
 viderimus libertis: tantúmque non cum laureatis fascibus remitti illò, vnde cretatis pe-
 dibus aduenissent.

De terra ex Galata, terra Clupea, terra Balearica, terra Ebusitana.

CAP. XIX.

Præterea sunt genera terræ proprietatis suæ, de quibus iam diximus: sed & hoc loco
 reddenda natura. Ex Galata insula, & circa Clupeam Africæ, scorpiones necat: Ba-
 learis & Ebusitana serpentes.

C. PLINII SECVNDI NAT- VRALIS HISTORIÆ

LIBER XXXVI.

PRO O E M I V M.

Natura lapidum, ac marmorum luxuria.

CAPVT I.

LAPIDVM natura restat, hoc est, præcipua morum infania,
 etiam vt gemmæ cum succinis, atque crystalli cum murrhinis
 fileantur. Omnia nanque, quæ vsque ad hoc volumen tracta-
 uimus, hominum causa genita videri possunt. Montes natu-
 ra sibi fecerat ad quasdam compages telluris visceribus den-
 sandas, simul ad impetus fluminum domandos, fluctusque fran-
 gendos, ac minimè quietas partes coërcendas durissima sui
 materia. Cædimus hos, trahimúsque nulla alia, quam delicia-
 rum, causa, quos transcendisse quoque mirum fuit. In portento propè maiores ha-
 buere Alpeis ab Annibale exuperatas, & postea à Cimbris: nunc ipsæ cæduntur in mil-
 le genera marmorum: promontoria aperiuntur mari, & rerum natura agitur in planum:
 Euchimus